

1. Василенко В. А. Диагностика устойчивого развития предприятий: [моногр.] / В. А. Василенко. — К. : Центр учебной литературы, 2006. — 184 с.
2. Гетьман О. О. Економічна діагностика : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. — К. : Центр навчальної літератури, 2007. — 307 с.
3. Євдокимова Н.М. Економічна діагностика: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / Н.М. Євдокимова, А.В. Кірієнко. — К.: КІЕУ, 2005. — 110 с.
4. Загорна Т. О. Економічна діагностика : [навч. посіб.] / Т. О. Загорна. — К. : ЦУЛ, 2007. — 400 с.
5. Кузьмін О. Є. Концептуальні засади формування та використання полікритеріальних діагностичних систем на підприємствах машинобудування // Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. // Вісник економічної науки України. — 2010. — № 1. — С. 56–60.
6. Мельник О. Г. Діагностика діяльності машинобудівного підприємства на засадах системи економічних індикаторів : [моногр.] / О. Г. Мельник. — Львів : Вид-во ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2009. — 188 с.
7. Мельник О. Г. Системи діагностики діяльності підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : моногр. / О. Г. Мельник. — Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010. — 344 с.
8. Сметанюк О.А. Економічна діагностика: [навчальний посібник] / О.А. Сметанюк. — Вінниця : УНІВЕРСАМ-Вінниця, 2009. — 139 с.

Уточнено термінологічний понятійний апарат в сфері системно-орієнтованої полікритеріальної діагностики. Розроблена структурна декомпозиція типової системи полікритеріальної діагностики. Раскрыта сущность и функциональное назначение каждого из элементов системы поликритериальной диагностики, в частности, субъектов и объектов диагностики, целей, методов, методик, бизнес-индикаторов, критериев, технологии диагностики.

It is specified terminology concept vehicle in the field of system-oriented polikriterial diagnostics. The structural decoupling of the typical system of polikriterial diagnostics is developed. Essence and functional setting is exposed each of elements of the system of polikriterial diagnostics, in particular, subjects and objects of diagnostics, aims, methods, methods, business-indicators, criteria, technology of diagnostics.

УДК 336.027-336.647/.648

В. Ю. Бодаковський

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті аналізуються теоретико-методологічні основи формування фінансової стратегії підприємствами, з'ясовуються взаємозв'язки між фінансово-економічним станом підприємств та обраною фінансовою стратегією. Розглянуто алгоритм

формування фінансової стратегії підприємствами та чинники, які впливають на вибір фінансової стратегії та тактики фінансовими менеджерами підприємствами в умовах глобалізації.

Фінансування, фінансова тактика, фінансова стратегія, фінансові ресурси, конкурентоспроможність підприємств

Вирішальним чинником здійснення успішних кроків до забезпечення високого рівня конкурентоспроможності українських підприємств є створення дієвого механізму формування фінансової стратегії суб'єктів господарювання та забезпечення можливостей залучення фінансових ресурсів як на фінансовому ринку України так і на міжнародних фінансових ринках. Цьому б значною мірою сприяло удосконалення теоретико-методологічних основ формування фінансової стратегії на підприємствах, вивчення зарубіжного досвіду та імплементації його на вітчизняних підприємствах.

Глобалізаційні процеси, які відбуваються у світовій політиці та економіці, призводять до встановлення тісного фінансово-економічного діалогу між окремими підприємствами й міжнародними суб'єктами господарювання, а також до поглиблення міжнародних фінансово-господарських зв'язків. Особливої уваги заслуговують процеси в сфері формування фінансової політики та тактики, оскільки вони суттєво впливають на економічний розвиток підприємств, їх конкурентоспроможність та стан господарської системи країни загалом.

Чинний механізм формування фінансової стратегії підприємств виявився недостатньо спроможний якісно та реально впливати на тактичні дії фінансових служб і, власне тому, в умовах розбудови ринкової економіки соціального спрямування постало питання негайного удосконалення методики складання фінансової політики та тактики вітчизняних підприємств. Проблеми формування дієвої фінансової стратегії не перестають бути предметом обговорення як серед економістів-практиків, так і в наукових колах.

Механізм формування фінансової стратегії на українських підприємствах є недостатньо якісним, що не дозволяє більшості успішним суб'єктам господарювання конкурувати на міжнародних фінансово-товарних ринках із іноземними компаніями та корпораціями, сприяє зростанню збиткових підприємств всередині країни та поглиблює кризові тенденції розвитку вітчизняної економіки.

Зовнішні і внутрішні умови, зміни, що відбуваються в суспільстві і економічній системі України, привели до необхідності удосконалення, зміни парадигми формування фінансової стратегії, переходу від підтримуючої до інноваційної фінансової стратегії підприємств. Основою для проведення трансформації фінансової стратегії є розробки: нової філософії формування фінансової стратегії; національної доктрини розвитку підприємств; державної програми їх розвитку та законодавчої і нормативної бази реформування фінансової системи України. В силу зазначених передумов виникає потреба у зміні підходів до управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання.

Дослідженню проблем формування фінансової стратегії на підприємствах присвячено чимало наукових праць, в яких досліджується переважно тактична

ефективність таких фінансових стратегій та чинники, які на впливають на вибір фінансовими менеджерами напрямів залучення та оптимізації джерел фінансових ресурсів. При цьому, недостатньо уваги приділяється вивченню чинників впливу на вибір фінансових тактик суб'єктами господарювання та теоретичних основ механізму формування фінансової стратегії в Україні. Окремий внесок у розвиток даної теми зробили такі вітчизняні науковці як І. Бланк, М. Герасимович, О. Дзюблюк, О. Ковалюк, М. Крупка, В. Лагутін, В. Опарін, М. Шелудько та інші.

У статті зроблено спробу дослідити та проаналізувати теоретико-методологічні засади формування фінансової стратегії підприємств та вибору фінансовими менеджерами дієвої фінансової тактики в умовах глобалізації економічного простору України.

Метою дослідження є здійснення теоретико-методологічного аналізу формування фінансової стратегії на підприємствах України.

Відповідно до поставленої мети, завданням є аналіз існуючого механізму формування фінансової стратегії на підприємствах, опис його практичного застосування суб'єктами господарювання, обґрунтування результативності фінансової стратегії для суб'єктів і наведення напрямів удосконалення.

При написанні статті були використані загальнонаукові емпіричні методи (опис та спостереження за формуванням фінансової стратегії на підприємствах, аналіз і систематизація джерел з проблеми, що розглядається), а також теоретичні методи (пояснення сутності фінансової стратегії та тактики, систематизація та класифікація методів покращення якості фінансової стратегії підприємств) тощо.

Функціонування підприємств спрямоване на отримання прибутку та вирішенні певних завдань, що зазначені в статуті. Цій меті підпорядковується фінансова служба, яка формує фінансову стратегію та впливає на фінансові потоки суб'єкта господарювання, а саме джерела залучення та використання фінансових ресурсів, порядок формування, розподілу та перерозподілу прибутку, і спрямованість витрат окремих суб'єктів господарювання. При цьому, як зазначає В.Опарін, можлива практично безмежна чисельність варіантів організації фінансових відносин і фінансової діяльності, з яких необхідно вибрати саме той, що найбільше підходить підприємствам. Вибір цих варіантів і становить основу фінансової стратегії, яку здійснюють суб'єкти господарювання.

О.Ковалюк, М.Крупка, В.Опарін вважають, що фінансова стратегія охоплює комплекс дій і заходів, що здійснюються підприємствами в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей у довготерміновій перспективі, містить фінансову тактику та входить у склад фінансової політики підприємства.[2, 3, 5].

А. Поддєрьогін, Л. Буряк, О. Павловська, О. Терещенко, Н. Шульга під фінансовою стратегією, яка є складовою фінансової політики підприємств розуміють сукупність заходів фінансового планування, які визначають якість формування та ефективного використання фінансових ресурсів; визначення

найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках; відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства; визначення головної фінансової загрози з боку конкурентів, межі фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами, допустимі фінансові потоки, які б забезпечували фінансову безпеку підприємств [5, 7, 8].

Розмаїття поглядів учених і практиків на фінансову стратегію підприємств в умовах глобалізації економіки України вимагає уніфікацію теоретичних основ та методології формування даної політики. Авторське тлумачення: фінансова стратегія, яка враховує глобалізаційні процеси — це довготермінова фінансова політика, яка спрямована на вирішення завдань щодо оптимізації джерел залучення фінансових ресурсів на внутрішньому та міжнародному фінансово-кредитних ринках, раціонального використання власного та залученого капіталу, дотримання принципів економічної рентабельності та фінансової безпеки підприємств.

Завдання фінансової стратегії випливають з напрямів її реалізації, а саме кредитного, податкового, цінового, амортизаційного, дивідендного, інвестиційного:

1) оптимізація джерел фінансово-кредитних ресурсів за часом отримання, вартістю, податковим навантаженням, впливом на фінансову незалежність і безпеку підприємства;

2) зниження податкового навантаження до фінансово допустимого рівня шляхом аналізу міжнародного та вітчизняного податкового законодавства, переведення структурних частин підприємства на податково сприятливіші території, проведення політики оптимізації податкових відрахувань;

3) встановлення конкурентної ціни на товари і послуги в межах планової рентабельності, лобіювання інтересів підприємства на місцевому та загальнодержавному рівнях;

4) використання методу прискореної амортизації, врахування ефекту морального старіння основних фондів;

5) збалансування фінансовим відділом інтересів інвесторів, власників, працівників та суб'єкта господарювання як юридичної особи з регламентованими статутними документами;

6) вивчення національних та міжнародних особливостей інвестиційного ринку для збалансування зовнішньо- та внутрішньодержавних інвестиційних потоків з метою захисту підприємства від втрати фінансової незалежності, отримання максимальної вигоди. Адже підприємства, особливо іноземні, інвестують в своїх конкурентів з метою їх захоплення, входу на регіональні національні ринки та знищення супротивників.

Фінансова стратегія підприємства — це комплекс дій та заходів, що здійснюються підприємствами в межах їх функцій і можливостей з метою досягнення поставлених цілей, розрахована на довготермінову перспективу і вирішення найважливіших завдань підприємства. Вона повинна орієнтуватись на певну модель реалізації фінансових відносин.[5]

Фінансова стратегія підприємств може бути спрямована на:

— збільшення обсягів та оптимізація джерел фінансових ресурсів, які залучаються із внутрішніх та зовнішніх (внутрішньо-національних та міжнародних) джерел підприємствами;

— збільшення обсягу кредитних ресурсів, які надаються підприємству, до бажаного рівня;

— зменшення вартості фінансових та кредитних ресурсів, які підприємство потребує і залучає;

— підвищення привабливості підприємства як потенційного позичальника, інвестора та емітента цінних паперів на фінансово-кредитному ринку тощо.

Структуру фінансової(фінансово-кредитної) стратегії підприємств можна представити на рис. 1.

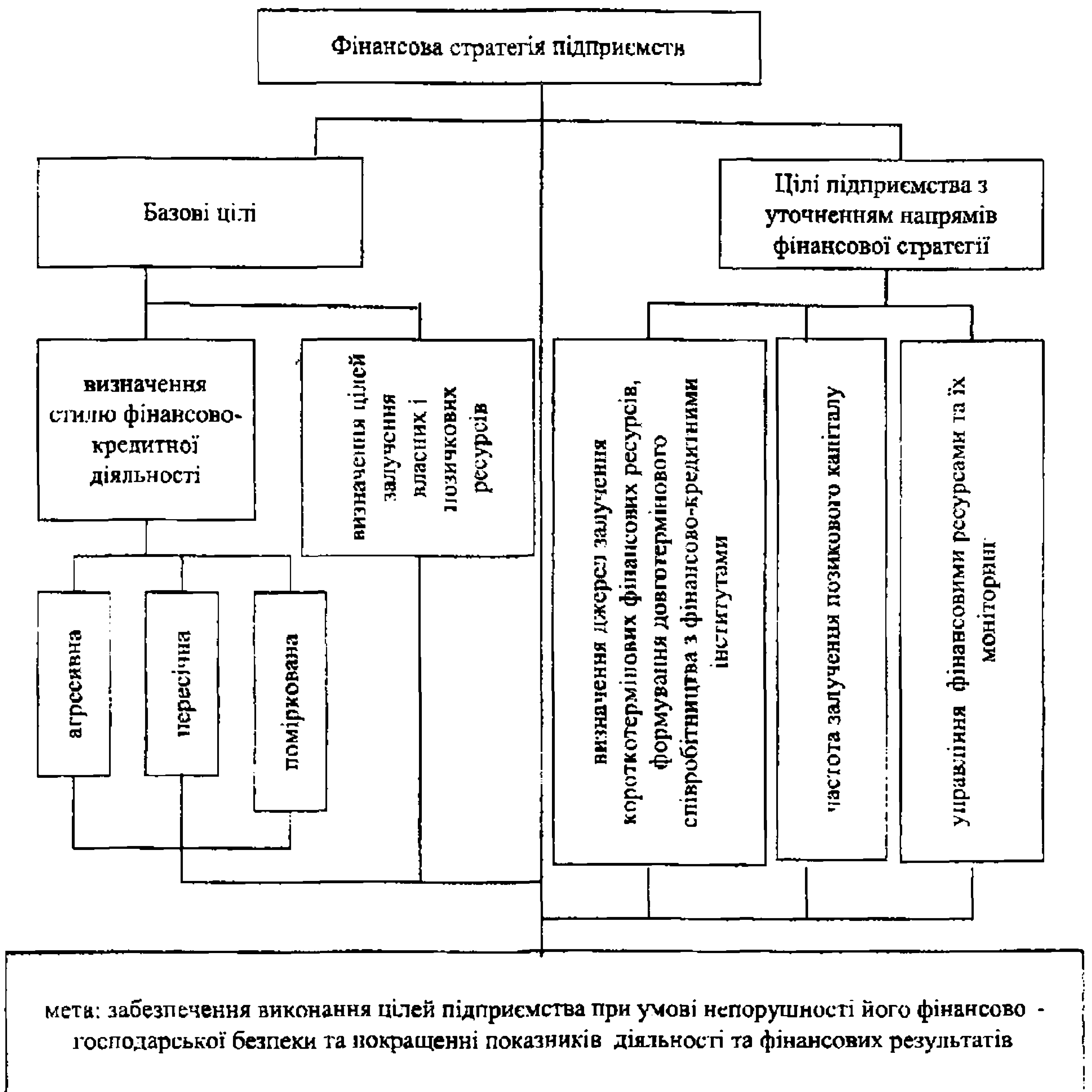

Рис. 1. Структура фінансової стратегії підприємств

Зміст фінансової стратегії, яка містить саме фінансову і кредитну стратегії, підприємств безпосередньо залежить від форм її реалізації:

- агресивної — спрямована на активне використання кредитних ресурсів;
- пересічної — реалізація кредитних відносин в рамках потреби підприємства;
- поміркованої — задоволення дефіциту фінансових ресурсів переважно шляхом створення кредиторської заборгованості без залучення кредитного капіталу.

Серед чинників, які впливають на фінансову стратегію підприємств з боку держави можна виділити:

- ставки податків і зборів, умови оподаткування, податкові пільги та санкції;
- державні гарантії;
- дотації та субвенції, цільове державне кредитування тощо.

Регулювання державою напрямів та видів фінансової стратегії можна поділити на пряме та непряме. Пряме регулювання проявляється шляхом виступу держави як гаранта повернення фінансово-кредитних ресурсів в процесі їх залучення підприємством. Непрямим є встановлення умов пільгового чи нижчого, порівняно з іншими способами фінансового забезпечення, оподаткування реалізації кредитних відносин підприємствами за встановленими ознаками, а саме:

- організаційно-правовою формою;
- цільовим використанням фінансово-кредитних ресурсів;
- належністю підприємства до певної галузі;
- видом джерела залучення фінансово-кредитних ресурсів;
- соціальним статусом підприємства тощо [8].

Враховуючи різноваріантність джерел фінансово-кредитних ресурсів, якими можуть оперувати підприємства, доцільно поділити фінансову стратегію реалізації фінансово-кредитних відносин на первинну, вторинну та комбіновану. Первинна фінансова стратегія управління процесом залучення фінансово-кредитних ресурсів включає принципи залучення інвестиційного капіталу, самофінансування, банківських та комерційних кредитів, а вторинна — способів залучення фінансово-кредитних ресурсів за допомогою фондових інструментів (облігацій, векселів тощо). Для ефективного управління фінансово-кредитним процесом доцільно поєднувати вище зазначені види фінансової стратегії підприємств.

Позитивні аспекти впровадження комбінованого способу можна розглянути через призму відмінностей інструментів первинного та вторинного способів залучення фінансово-кредитних ресурсів. Емісія і розміщення облігацій є потенційно конкурентним і прийнятним способом залучення кредитних ресурсів щодо такого способу як кредитування саме для промислових підприємств. У більшості випадків промислові підприємства належать до середніх та великих, які мають вагомі розміри статутного капіталу, що дозволяє їм здійснювати великі обсяги емісії, а також дає певну економію, сприяє виробленню

довіри у потенційних власників облігацій. Доцільно, на нашу думку, звернути також увагу і на проблему управління підприємствами довготерміновими кредитами в частині їх використання, оскільки плата за їх використання, у багатьох випадках не покривається доходами.

Через відсутність належного дотримання фінансової стратегії підприємства зазнають серйозних труднощів у формуванні фінансово-кредитних ресурсів, зокрема: через відсутність стратегічного фінансового планування, управління ризиками, роботи щодо оптимізації структури активів і пасивів, ефективності роботи з кредитами тощо. Така ситуація пояснюється і тим, що відповідальність за всю фінансову роботу у багатьох випадках покладається на бухгалтерію, а фінансові служби відсутні або їх завдання є невизначеними стосовно кредитної діяльності та зводяться до забезпечення потреби підприємства в коштах без аналізу ефективності їх використання. Особливо це характерно для малого та середнього бізнесу.

В умовах глобалізації економіки України етапами формування фінансовими службами вітчизняних підприємств фінансової стратегії є:

1) визначення пріоритетних цілей: отримання прибутку, забезпечення конкурентоспроможності, оптимізація джерел фінансово-кредитних ресурсів у порівнянні з фінансовими потоками іноземних підприємств;

2) вибір агресивної, пересічної чи поміркованої фінансових політик;

3) вибір напрямів реалізації (через податкову складову, інвестиційний, фондовий, кредитний ринки);

4) вибір напрямів реалізації (залучення фінансово-кредитних ресурсів на внутрішньому чи зовнішньому фінансово-кредитних ринках і т. д.);

5) встановлення обмежень фінансово-кредитних потоків, визначення економічної рентабельності підприємства;

6) реалізація фінансової стратегії;

7) контроль за виконанням та формування висновків щодо результативності фінансової стратегії підприємства.

Економічна інформація, як відомо, є сукупністю відомостей, які характеризують виробничу і фінансово-кредитну діяльність. Зростання обсягів інформації ускладнює організацію і методику прийняття раціональних управлінських рішень стосовно реалізації фінансової стратегії підприємств.

Отже, в процесі інформаційного забезпечення механізму формування фінансової стратегії та тактики підприємств виникають такі кластери завдань:

1) формування достовірної інформації;

2) швидкість забезпечення інформацією;

3) доцільність інформаційного забезпечення;

4) цільова спрямованість інформаційного забезпечення;

5) ефективність використання інформації.

Цінність інформації (α) виражається через її достовірність. Достовірність інформації залежить від джерел її отримання, які можна поділити на два види: внутрішні; зовнішні.

Внутрішнім джерелом інформаційного забезпечення є звінні відомості підприємства (ВІ). Дана інформація є повністю достовірною і тому похибка (Δ) буде рівною приблизно 0 ($\alpha = |\Delta - 1|$).

Зовнішні джерела інформації є менш надійними і тому їх потрібно групувати на такі види:

- 1) зовнішня офіційна інформація (ЗОІ);
- 2) інформація загальна, отримана з офіційних періодичних видань (ПОІ);
- 3) інша інформація (ІІ);
- 4) спеціальна інформація (СІ), отримана завдяки промислового шпіонажу, спеціальними розслідуваннями і дослідженнями конкурентів і партнерів.

Достовірність інформації для цих джерел буде відповідно α (ЗОІ) = 0,6; α (ПОІ) = 0,4; α (ІІ) = 0,2, α (СІ) = 0,8.

Отже, загальний показник достовірності інформації ми пропонуємо визначати як:

$$ЗДІ = \frac{\alpha_1 \times ВІ + \alpha_2 \times ЗОІ + \alpha_3 \times ПОІ + \alpha_4 \times СІ}{\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 + \alpha_4}, \quad (1)$$

або скорочено

$$ЗДІ = \frac{\sum_{i=1}^n \alpha_i I_i}{\sum \alpha_i}, \quad (2)$$

де n — кількість джерел інформації.

Швидкість інформаційного забезпечення ґрунтується, на нашу думку, на древньому латинському прислів'ї "Bis dat, bis cito dat" — „удвічі більше дає той, хто дає швидко”. Інформаційне забезпечення проходить стадії пошуку, обробки та синтезу потрібних результативних ознак. Отже, припустимо, що для обробки інформації і прийняття управлінського рішення потрібен один день. Проміжок між початком збору інформації і реалізацією управлінського рішення АВ (рис.2).

Як видно з рис. 2 при отриманні інформації протягом одного дня з моменту виникнення в ній потреби ми отримуємо прибуток (Т), який включає зекономлені витрати на пошук інформації, оплату праці особи, яка б здійснювала пошук, вигода від швидкості реалізації чи відхилення позитивного управлінського рішення, що є теоретичним випадком. В точці В-1 показано реальний випадок збору інформації. В точці В спостерігається збитковість отриманої інформації, що включає усі витрати, що і в точці Т, але із знаком „-” з додаванням витрат (умовних), які понесе підприємство внаслідок затримки прийняття управлінського рішення.

Звідси випливає, що коли $V \rightarrow \min$, тоді $L \rightarrow \max$, де V — швидкість отримання інформації, дні, години; L — цінність інформації, де

$$L = \begin{cases} T - V \times (3B), & V \leq B - 1 \\ K + 3B \times V - \bar{3}, & V > B - 1 \end{cases}, \quad (3)$$

де $3B$ — витрати на отримання інформації в день;

$\bar{3}$ — збитки від несвоєчасного отримання інформації;

K — збитки від несвоєчасного управлінського рішення.

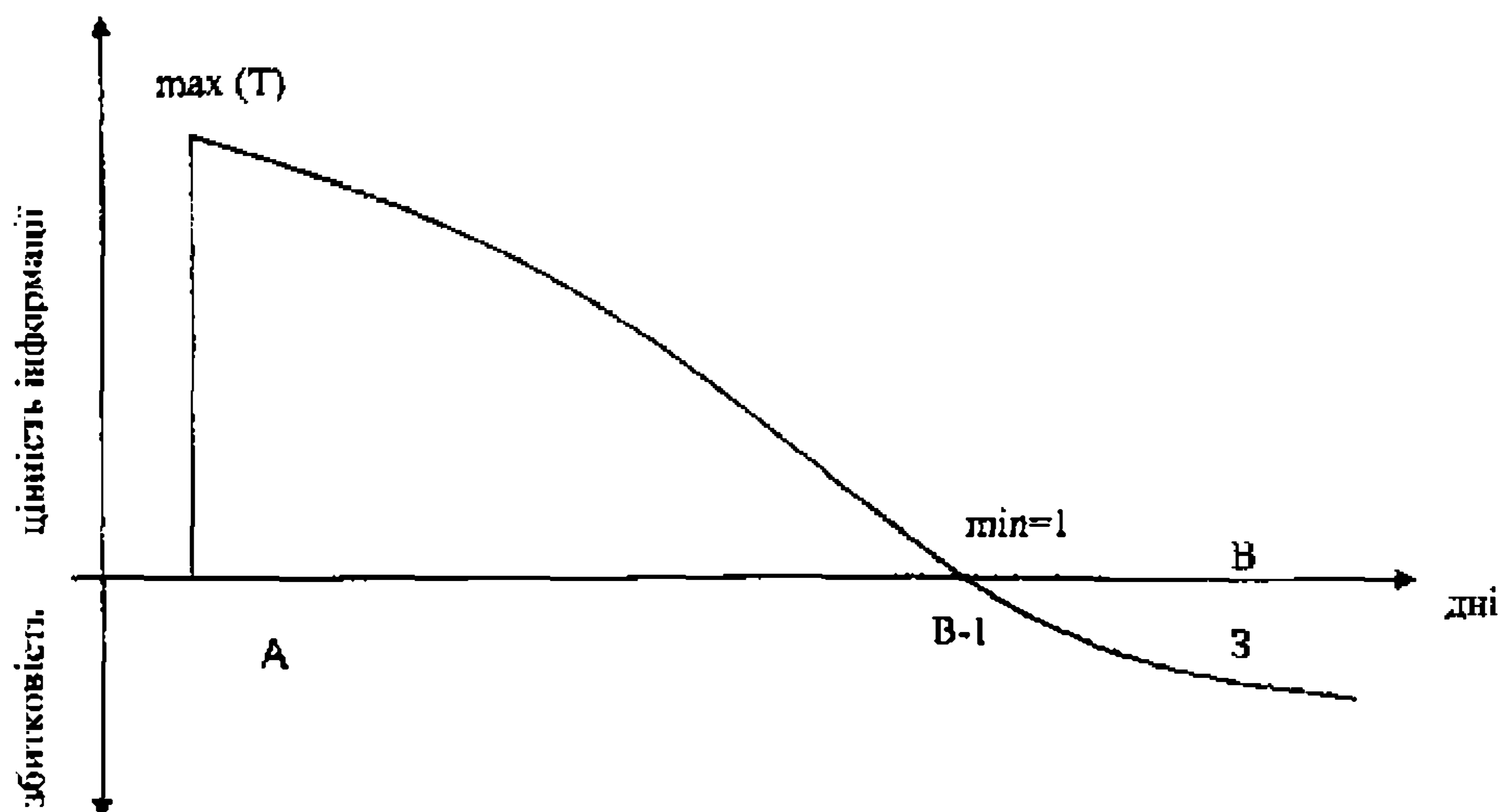

Рис. 2. Цінність інформації протягом процесу прийняття управлінських рішень в процесі формування та реалізації фінансової стратегії підприємств

Доцільність інформаційного забезпечення залежить також від джерел інформації. Тобто, чи підприємству здійснювати витрати на оплату послуг професійних збирачів інформації, чи шукати цю інформацію самотужки.

Визначення доцільності інформаційного забезпечення пропонуємо здійснювати за формулою:

$$VI = \frac{B_B \times \alpha_{\Pi}}{B_{\Pi} \times \alpha_B} \times \frac{L_B}{L_{\Pi}}, \quad (4)$$

де B_B , B_{Π} — відповідно витрати власні і на професійних інформаційних посередників, які діють самостійно від підприємства;

L_B , L_{Π} — цінність інформації, здобутої власними зусиллями і за допомогою професіоналів;

α_B , α_{Π} — імовірна похибка достовірності інформації.

Цей показник може бути із значенням „+” чи „-”, як відомо, при від’ємному L_{Π} такі розрахунки потрібно вважати недоцільними.

На сьогодні українським підприємствам не вдалося сформувати оптимальну методику формування фінансової стратегії. Це негативно позначається на фінансовому стані суб’єктів господарювання. У теоретичній площині попередня розробка, а згодом практичне впровадження методики формування фінансової стратегії в умовах глобалізації, є дуже бажаною. Оскільки вона дозволить передбачати шляхи розв’язання різних проблем у сфері фінансового забезпечення підприємств, причому ефективними та дієвими методами. Крім того, зазначені пропозиції щодо формування фінансової стратегії та вибору джерел інформації дозволять удосконалити механізм формування стратегічних цілей підприємств у фінансовій площині.

Розглянуті аспекти проблем формування фінансової стратегії не складають вичерпний перелік невирішених питань, спричинених сучасним станом фінансових відносин в Україні. Але вони, на наш погляд, є достатньо показовими для подальшого напрацювання.

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : підруч. / Бланк И. А. — К. : Ника-Центр, 1999. — Т. 1. — 592 с.
2. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) [Текст] : моногр. / О. М. Ковалюк ; Львівськ. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л. : [б. и.], 2002. — 395 с.
3. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України [Текст] : моногр. / М. І. Крупка. — Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. — 608 с.
4. Путятин Ю. А. Финансовые механизмы стратегического управления предприятием [Текст] : моногр. / Путятин Ю. А. — Х. : Основа, 1999. — 486 с.
5. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. / О. Терещенко. — К. : КНЕУ, 2003. — 554 с.
6. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підруч. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2004. — 699 с.
7. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович. — Вид. друге, перероб. і доп. — Луцьк : Надстир'я, 2007. — 412 с.
8. Фінанси підприємств : підруч. / А. М. Поддєрьогін ; керів. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. — 3-тє вид., перероб. та доп. — К. : КНЕУ, 2000. — 460 с.

Teoretiko-methodological bases of forming of financial strategy enterprises are analysed in the article, turn out intercommunication between the finansovo-ekonomicheskim state of enterprises and by select financial strategy. The algorithm of forming of financial strategy enterprises and factors which influence at choice financial strategy and tactic financial managers by enterprises in the conditions of globalization is considered.

УДК 655.26:65.016

Я. В. Котляревський

Видавничо-поліграфічний інститут НТУУ «КПІ»

О. В. Мельников

Українська академія друкарства

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІГРАФІЇ У КОНТЕКСТІ ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИХ УКЛАДІВ

Розглядаються питання впливу технологічного розвитку на організаційний базис поліграфічних підприємств.

Технологічний уклад, наука, організація виробництва, спеціалізація, продуктивні сили

Сучасна економічна теорія все більше уваги приділяє питанням розвитку та еволюції економіки. Теоретичні підвалини цього аналізу було закладено ще у працях К. Маркса [8], М. І. Туган-Барановського [10], М. Кондрат'єва [4], Й. Шумпетера [12] та роботах С. Глаз'єва [1] і М. Кастельса [3, 15].